

AVRUPA MEKTUPLARI

CENAP ŞAHABETTİN

Hazırlayan
İsmail Alper Kumsar

otukennesriyat

YAYIN NU: 2112
KÜLTÜR SERİSİ: 1146

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-726-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: [0212] 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Proje Danışmanı: Necati Tonga

Editör: M. Bilal Erimez

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: [0212] 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Cenap Şahabettin: 2 Nisan 1871'de Manastır'da doğdu. Babası, Binbaşı Osman Şahabettin Bey Plevne'de şehit düşünce 6 yaşında ailesiyle İstanbul'a gitti. Mekteb-i Feyziye'de bir yıl okuduktan sonra Eyüp Askerî Rüstiyesine geçti (1878). Bu okul yıkıldığı için bir yıl sonra Gülhane Askerî Rüstiyesine nakledildi. 1880'de rüstiye'den birincilikle mezun olup Kuleli Tıbbiye İdadisine girdi. Bu okuldan 1889'da Doktor Yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu. Cilt ve frengi hastalıklarında uzmanlık yapması için devlet tarafından Paris'e gönderildi. 1890-1893 yılları arasında Paris'te bulunan Cenap Bey, Paris'ten döndükten sonra İzmir, Konya ve Ankara'da sıhhiye müfettişliklerinde bulundu. 1897'de bir sıhhiye heyeti ile Hicaz'a görevli olarak gitti. Kamaran Tahaffuzhanesinde, Mersin, Rodos ve Cidde Karantinalarında görev yaptı. Sıhhiye Müfettişliği, Sıhhiye Meclisi İkinci Başkanlığı görevlerinde bulundu. Osmanlı Devleti'ni temsilen 1911'de Paris'te toplanan sağlık konferansına katıldı. Son olarak 1913-1914 yıllarında Sıhhiye Genel Müfettişliği görevinde bulundu ve Birinci Dünya Savaşı başladığı sırada kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. 1918-1919 yıllarında *Tasvir-i Efkâr* tarafından iki defa Avrupa'ya gönderildi. 30 Mayıs 1919'da Osmanlı Edebiyatı Tarihi müderrisliğine atandı. Derslerinde Millî Mücadele'yi küçümseyen sözler söylediği ileri sürülerek öğrenciler tarafından aleyhinde mitingler yapıldı. Bu iddialar ve daha önce yazdığı bazı siyasi yazıları sebebiyle görevinden istifa etmek zorunda kaldı (Eylül 1922). Cumhuriyet döneminde çeşitli gazetelerde edebiyat ve sanat konularında yazılar yazdı. Son yıllarında üzerinde çalıştığı bilinen sözlüğünü tamamlayamadan, 13 Şubat 1934'te beyin kanaması sonucu öldü.

Eserleri

Şiir: *Tâmât* (1887).

Gezi: *Hac Yolunda* (1909), *Avrupa Mektupları* (1919), *Âfâk-ı Irak* (2002), *Beyrut, Filistin ve Nablus İzlenimleri* (2015), *Suriye Mektupları* (2016).

Tiyatro: *Yalan* (1912), *Körebe* (1917), *Küçük Beyler* (1910-Hüseyin Suat Yalçın'la birlikte).

Makale-Fıkra: *Evrak-ı Eyyam* (1915), *Nesr-i Harp, Nesr-i Sulh* (1918), *İstanbul'da Bir Ramazan* (1994).

İnceleme: *Vilyem Şekspiyer (William Shakespeare)* (1931).

Vecize: *Tiryaki Sözleri* (1918).

İsmail Alper Kumsar: 1981 yılında Ankara’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Ankara’da tamamladı. 2003 yılında Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 2003-2011 yılları arasında Ankara’da özel bir öğretim kurumunda öğretmenlik yaptı. 2011 yılında Düzce Üniversitesine geçti. Hâlen Düzce Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

“Safahat’ta Özlü Sözler” başlıklı yüksek lisans çalışmasını 2010’da savundu. 2016 yılında Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalında savunduğu “Malûmât Hareketi” başlıklı tezi ile doktora derecesi aldı. Çeşitli akademik (*Gazi Türkiyat, Türklük Bilimi Araştırmaları, Asos Journal -Akademik Sosyal Araştırmalar-, Türk Kültürü İncelemeleri, Kültür Araştırmaları...*) ve popüler dergilerde (*Kırklar, Hece, Derkenar, Türk Edebiyatı, Temmuz, Muhayyel, İhlamur, Mahalle Mektebi, Şiraze...*) yazıları yayımlandı. Yeni Türk Edebiyatı’nın çeşitli dönem ve meselelerine dair kitap bölümleri ve kitaplar yazdı; sempozyum, kongre ve panellere katıldı.

İÇİNDEKİLER

Sunuş •

1. Mektup: Sofya • 23
2. Mektup: Sofya • 36
3. Mektup: Sofya-Bükreş • 47
4. Mektup: Bükreş • 57
5. Mektup: Bükreş • 68
6. Mektup: Bükreş • 82
7. Mektup: Bükreş-Peşte • 95
8. Mektup: Peşte-Viyana • 105
9. Mektup: Berlin • 115
10. Mektup: Berlin • 125
11. Mektup: Potsdam • 139
12. Mektup: Berlin'de Hayat • 150
13. Mektup: Almanya'da Ordu • 166
14. Mektup: Almanya'da Sanayi • 177
15. Mektup: Almanya'da Ziraat • 194
16. Mektup: Alman İrfanı • 206
17. Mektup: Almanya'da Sanayi-i Nefise • 219
18. Mektup: Berlin-Viyana • 232
19. Mektup: Viyana • 238
20. Mektup: Viyana • 247
21. Mektup: Viyana • 261
22. Mektup: Peşte • 272
- Dizin • 287

Cenap Şahabettin

AVRUPA MEKTUPLARI

İstanbul-Matbaa-yı Amire
1335

**Bir heyet-i mahsusa tarafından
tab ettirilmiştir.**

SUNUŞ

Türk edebiyatında seyahatname türünün gelişimi içinde Cenap Şahabettin'in önemli bir yeri vardır. "Elhan-ı Şita" şairi, bir görev münasebetiyle 1897'de yaptığı hac yolculuğuna dair izlenimlerini *Servet-i Fünûn*'da tefrika ettikten sonra *Hac Yolunda* isimli ilk seyahatname kitabını yayımladı. Cenap Bey 1914'te Irak'a yaptığı seyahati ise *Tasvir-i Efkâr*'da "Âfâk-ı Irak" başlığı altında tefrika etti.¹ Bu tefrikanın devam ettiği sırada doktor-şairimiz bu sefer *Tasvir-i Efkâr* gazetesi adına Avrupa'ya seyahat etti ve seyahat izlenimlerini *Avrupa Mektupları* başlığı ile *Tasvir-i Efkâr*'da tefrika ettikten sonra aynı isimle kitaplaştırdı. Cenap Bey'in son seyahat yazıları ise Suriye üzerinedir. 1917'de yaptığı Suriye seyahatinin notları 1918'de *Sabah* ve *Zaman* gazetelerinde tefrika edildi.² Dünyanın iki farklı medeniyet merkezinden (Doğu ve Batı) söz eden bu metinler, bahsi geçen iki medeniyet dairesini yirminci yüzyıl başlarındaki haliyle görmek ve tanımak isteyenler için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Ayrıca Osmanlı'nın son dönemlerinde sosyokültürel hayat ve Osmanlı'yı yıkılışa götüren sebepler konusunda da bu kitaplarda birçok detay mevcuttur.

Elinizde tuttuğunuz *Avrupa Mektupları*, Şark katarı ile 3 Eylül 1915'te yolculuğa çıkan Cenap Şahabettin'in Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, Avusturya ve Almanya güzergâhını takip ederek yaptığı seyahatin notlarıdır. Kitaptaki

¹ Bu tefrika sonradan kitaplaştırılmıştır: Cenap Şahabettin, *Âfâk-ı Irak -Kızıldeniz'den Bağdat'a Hatıralar-*, Haz.: Bülent Yorulmaz, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, 288 s.

² Bu tefrikalar sonradan kitaplaştırılmıştır: Cenap Şahabettin, *Suriye Mektupları*, Haz.: Seda Özbek, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016, 173 s.

ilk mektupta 23 Ağustos 1331 (5 Eylül 1915) tarihi ve mektubun Sofya'dan gönderildiğini gösteren “Sofya” ibaresi dikkat çeker. İkinci mektup da yine Sofya'dan gönderilmiştir ve 27 Ağustos 1331 (9 Eylül 1915) tarihini taşımaktadır. Geriye kalan yirmi mektupta herhangi bir tarih belirtilmemiştir. Bu nedenle seyahatin kaç gün sürdüğünü tespit etmek mümkün değildir.

I. Dünya Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği yıllarda ittifakın en güçlü unsuru olan Almanya'yı yakından tanımak ve belki de Osmanlı'nın içinde bulunduğu grubun gücünü göstererek yurt içindeki motivasyonu yükseltmek amacıyla yapılan bu seyahati *Tasvir-i Efkar* gazetesi şu açıklama ile okuyucularına duyurur:

Avrupa'nın Harb-i Umumi içinde görülebilecek yerlerinde şöyle bir cvelan yapmak isteyen Cenap Şahabettin Bey bu sabah Şark katarı ile yola çıkmıştır. Edibimiz Bulgaristan'ı, Romanya'yı Avusturya-Macaristan'ı, Almanya'yı görecektir ve bilhassa Almanya'da tevakkuf eyleyecektir.³ Cenap Şahabettin Bey Bulgaristan ve Romanya gibi güzergâh-ı seyahatte⁴ bulunan yerleri şöylece bir gözden geçirecek fakat aslı Almanya'yı tetkik eyleyecektir. Hatta bunun içindir ki Avusturya-Macaristan'a ait müşahedelerinin avdet⁵ devresine taliki⁶ ihtimali bile vardır. Bu harp, Almanya'yı dünya nazarına gayr-ı mekşuf⁷ bir cihan hâlinde arz etti. Cenap Şahabettin Bey o cihanı yakından görecektir ve sehhar⁸ kalemi ile bizlere de göstermek lütfunda bulunacaktır. Muhterem üstadın muavenet-i kalemiyesine⁹ mazhariyetle¹⁰ müftehir bulunan¹¹ *Tasvir-i Efkar* bu defa Avrupa'daki tetkiklerine makes¹² olacak

³ tevakkuf eylemek: beklemek, durmak.

⁴ güzergâh-ı seyahat: gezi rotası.

⁵ avdet: dönüş.

⁶ talik: yazılma.

⁷ gayr-ı mekşuf: keşfedilmemiş.

⁸ sehhar: sihirli.

⁹ muavenet-i kalemiye: kaleminin yardımı.

¹⁰ mazhariyet: ulaşma.

¹¹ müftehir bulunmak: övünç içinde olmak.

¹² makes: yansıma.

İhtiman¹ civarında uyandım. İki saat sonra Sofya'da bulunacağız. Tren; tarlalar, ormanlar, köyler ve köylüler arasından geçiyor.

Ya Rabbi, iki tarla, iki köy, iki köylü birbirine ne kadar benziyor. İhtiyar dudaklar gibi morarmış yahut ağarmış kiremitler arasında çürük dişler gibi kararmış ocaklar, kenarda bir gübre yığını üstünde katarın geçişine bakan birkaç çocuk, biraz ötede dört beş servi ile gölgelenmiş bir kabristan... İşte her köy alettakrib² bu. Kaide-i tenazura³ bîgane!⁴ Çipil ve şaşı pencerelerde gâh u bîgâh⁵ elmacık kemikleri yağlı ve yağlı saçları dolaşık kadın başları çıkıyor. Henüz tamamıyla uyanmamış nazarlarını vagonlara süründürüyorlar. Köylerin en zihayat⁶ yerleri, bana öyle geliyor ki mezarlıklardır. Serviler sanki yer altı ile gökyüzü arasında bir cereyan-ı hayat⁷ temin ederler. Ruhlar ve medfenler⁸ üstünde ağaçlar birer nihal-i itikaf,⁹ birer nihal-i tefekkür, birer nihal-i matem ve duadır. Güya köklerine sarılan teş-

¹ İhtiman: Bulgaristan'ın Sofya şehrinde bulunan bir yer.

² alettakrib: yaklaşık olarak.

³ kaide-i tenazur: simetri kuralı.

⁴ bîgane: yabancı.

⁵ gâh u bîgâh: yer yer

⁶ zihayat: canlı.

⁷ cereyan-ı hayat: hayat akışı.

⁸ medfen: kabir, mezar.

⁹ nihal-i itikaf: itikaf (bir yere kapanıp ibadet etme) fidanı.

2. MEKTUP: SOFYA

Sofya'nın emakin-i mühimmesi¹ Sobranya,² saray, posta-Shane ve bahusus³ ahiren⁴ inşa edilen Aleksandr Nevsky Kilisesi'dir. Kremlin Sarayı'ndan koparılmış bir parçaya benzeyen bu mabede bakınca hatırıınıza din ve ibadetten evvel duvarcılar, bankerler ve şekerciler gelir. Manzara-yı hariciyesi⁵ itibariyle mermerden bir Moskof pastasıdır. Altın kaplı kubbeleri çil lira gibi parlıyor. Bir büyük bankanın kasaları boşalmış zannedersiniz. Duvarları teşkil eden mermer parçaları öyle birbirine intibak etmiş ki heyet-i umumiyye⁶ yekparelik iare ediyor.⁷ Bakana sanattan ziyade kudreti hatırlatıyor. Güzelliği bilhassa metanette⁸ arayan Bulgar zevkini burada da bulacaksınız. Eğer cemada⁹ ebediyet-i hayat mevud¹⁰ olsaydı bu savmaaya¹¹ bir abide-i layemut¹² diyebilirdim, o kadar sağlam. Fakat metanet bir binaya beraberinde sıkleti¹³ getirmemeli. Hâlbuki bu kilise-

¹ emakin-i mühimme: önemli yerler.

² Sobranya: Bulgaristan millî meclisi.

³ bahusus: özellikle.

⁴ ahiren: son olarak.

⁵ manzara-yı hariciye: dış görünüş.

⁶ heyet-i umumiye: genel görünüm.

⁷ iare etmek: vermek.

⁸ metanet: dayanıklılık.

⁹ cemaad: cansız cisim.

¹⁰ mevud: vadedilmiş.

¹¹ savmaa: manastır.

¹² abide-i layemut: ölümsüz anıt.

¹³ sıklet: ağırlık.

3. MEKTUP: SOFYA- BÜKREŞ

Anha minha¹ Bulgarlar'a pek müsait² bir fikir ve karar ile Sofya'dan çıkıyorum. Bulgaristan'da her şey gösteriyor ki muhafaza-yı milliyet³ iddialarına rağmen Bulgarlar otuz seneden beri Bulgarlıktan çıkmaya çalışmışlardır. Bulgarlar, Bulgar kaldıkça temeddün edemezlerdi.⁴ İcab-ı ticaret⁵ mübadele-i emtia⁶ olduğu gibi, lazıme-i medeniyet de kendi ırkına mahsus fezail ve nekaisi⁷ akvam-ı müttemedinenin⁸ nekais ve fezaili ile değiştirmektir. Yirmi otuz sene evvel tanıdığımız Bulgarlarla bugünküler arasında, yarabbi ne büyük fark var!

Fakat tarik-i terakkide⁹ tayyettikleri¹⁰ mesafe her ne olursa olsun, bana öyle geliyor ki Bulgar hiçbir zaman “şık” olamayacak. O kristofel [marka] çatalını bifteğe batırırken, zannedersiniz ki çatalın dişleri birer parmak gibi kalınlaşıyor. Çatal ile yerken eli ile yiyor sanırsınız. Bulgarların çoğu nazik adamlar; fakat nezaketleri bilmem nasıl oluyor, “ke-

¹ anha minha: aşağı yukarı.

² müsait: uygun.

³ muhafaza-yı milliyet: milliyetin korunması.

⁴ temeddün etmek: medenileşmek.

⁵ icab-ı ticaret: ticaretin gereği.

⁶ mübadele-i emtia: meta değiş tokuşu.

⁷ fezail ve nekais: fazilet ve üstünlükler.

⁸ akvam-ı müttemeddine: medeni milletler.

⁹ tarik-i terakki: ilerleme yolu.

¹⁰ tayyetmek: katetmek.

4. MEKTUP: BÜKREŞ

Saat beşe doğru Bükreş garına girdik. Bundan yetmiş sene evvel yine bu saatte aynı şehre giren bir Fransız seyyahı Stanislas Bellanger¹ diyor ki: “Kurumuş devedikenlerinden müteşekkil² bir çit önünde tevakkuf ettik.³ Çitin ortasında manivela ile hareket eden bir sıırık kalktı. Burası Bükreş’in kapısı idi. Hospodarlar’ın⁴ makarr-ı hükûmeti⁵ ruha sıkıntı veriyor!”

O zaman şehrin büyük caddeleri -üzerlerine kalas tahtaları yatırılmış çukurlardan müteşekkilmiş ve tahtaların altında süprüntüler ve çamurlar birikirmiş. Sokaklar, vasıta-yı tenviriyeye⁶ olmak üzere, ancak Boyarların⁷ evlerinde yanan meşalelerin tereşşuhatıyla⁸ kanaat edermiş. Yağmur aylarında Bükreş’in çamuru o nispeti almış ki şehir dahilinde yaban ördeği avlarırmış. Ulahlar⁹ elli senede bu virane üstünde bir küçük Viyana ilan ettiler.¹⁰ Bükreş Viyana gibi şık, Viyana’dan ziyade şen ve şuhtur. Küçüklü-

¹ Stanislas Bellanger (1814-1859): *La Mission De Stanislas Bellanger Dans l'Empire Ottoman* (Osmanlı İmparatorluğu’nda Misyon) isimli seyahatnamenin yazarı.

² müteşekkil: oluşmuş.

³ tevakkuf etmek: durmak.

⁴ Hospodarlar: Efendi, lord anlamına gelen Slav kökenli bir kelimedir.

⁵ makarr-ı hükûmet: hükûmet merkezi, başkent.

⁶ vasıta-yı tenviriyeye: aydınlatma aracı.

⁷ Boyar: Slav ülkelerinde, asilzadelere verilen soyluluk unvanı.

⁸ tereşşuhat: sızıntılar.

⁹ Ulah: Kuzey Makedonya ve Romanya’da yaşayan bir etnik grup.

¹⁰ Gazete tefrikasında “ila ettiler: yükselttiler”.

5. MEKTUP: BÜKREŞ

Bugün Romanya’da başlıca dört mühim mesele vardır: 1- Köylü ve arazi meselesi. 2- Mesele-i Museviyye. 3- Tuna meselesi. 4- Besarabya, Transilvanya meselesi. Bu mektubumu bunlara tahsis edeceğim.

Ruh itibariyle Romanya’da şehirlilerle köylüler arasında şayan-ı dikkat¹ bir fark yoktur. Bükreş halkını tanıyan Eflâk ve Boğdan köylülerinin ruhuna nüfuz etmiş olur. Vakkıa Eflâk köylülerinin daha vakur, daha asabi, daha zeki ve daha hassas olduklarını ve Boğdan köylüleri ile aralarında şayan-ı hürmet² bir mesafe bulunduğunu iddia edenler oldu. Fakat bu iddia edilen mesafeyi Romanya mebuslarından biri şuna irca etmiştir:³ “Eflâk köylüleri saçlarını uzatırlar; Boğdan köylüleri saçlarını kesmezler!”

Köylerde ve şehirlerde Ulahlar müzikayı severler ve masala bayılırlar. Elinizde bir alet-i musikiye ile köylerde dolaşmak bir ihtiyatsızlıktır. Vefatından birkaç sene evvel meşhur Ulah şairi Aleksandri⁴ ile meşhur Ulah musikişinası Kostaki Negri dağlarda teferrüce⁵ çıkmışlar; musikişinasın gitarası koltuğunda idi, geceyi geçirmek üzere uğradıkları köyde düğün varmış. Gelinin arzusu üzerine güvey, Kostaki Negri’ye “Çal!” der ve büyük şaire emreder: “Sen

¹ şayan-ı dikkat: dikkat çekici.

² şayan-ı hürmet: hürmete layık.

³ irca etmek: indirgemek.

⁴ Vasile Alecsandri (1821-1890): Rumen şair, oyun yazarı, politikacı ve diplomat.

⁵ teferrüç: gezinti.

6. MEKTUP: BÜKREŞ

Bir memnuniyet-i mahsusa ile haber aldım ki Bükreş “belde-i sürur”¹ demekmiş. İsim ile müsemma² arasında bu kadar mutabakat³ pek nadiren görülür. Filhaki-ka Bükreş’in sekene⁴ birer sürur-ı zîruh⁵ ve Bükreş bir sürur-ı bîruhtur.⁶ Fakat Bükreş bütün güzel dişlerini göstererek görünmek için güneş ister. Güneş altında büyük ve geniş caddeler sanki hep bir hadika-yı telakiye⁷ açılan mücevher geçitler oluyor. Ve bilakis yağmur başladı mı o zaman “belde-i sürur” bütün cemaati girye-i istiğfar⁸ ile ağlayan bir savmaa-yı matem⁹ halini alır. Sokaklardaki süsler ve handeler¹⁰ saçakları yağ döken evlere çekilirler, artık kalpler birer dimağ gibi mütefekkir ve sineler birer baş gibi endişenâktir.¹¹ Kül rengi süngerler gibi bulutlar semada sıkıldıkça aşağıda memleket kül rengi bir hiss-i mevt¹² içinde sıkılır; birer tabut-ı sükût¹³ kasvetiyle bir-

¹ belde-i sürur: sevinç beldesi.

² müsemma: isim verilen (şey).

³ mutabakat: uygunluk.

⁴ sekene: sakinler, ikamet edenler.

⁵ sürur-ı zîruh: canlı sevinç.

⁶ sürur-ı bîruh: cansız sevinç.

⁷ hadika-yı telaki: kavuşma bahçesi.

⁸ girye-i istiğfar: tövbe gözyaşları.

⁹ savmaa-yı matem: yas tapınağı.

¹⁰ hande: gülüş.

¹¹ endişenâk: endişeli.

¹² hiss-i mevt: ölüm hissi.

¹³ tabut-ı sükût: tabut sessizliği.

7. MEKTUP: BÜKREŞ- PEŞTE

Guruba¹ yakın bir saatte “belde-i sürur”u terk ettim. Şimdi ağaçlar, Tuna ve ova arasında yılankavi² kıvranan demiryolu takip ederek garba doğru gidiyorduk. Tuna burada haşin ve lacivert akıyor, beride dalların arasında bir çemenzar gibi yeşil ve ötede beyaz bulutların altında kirli bir yelken bezi oluyor. Etraf hemen daima müstevi.³ Nadiren beyaz koyunlarla beneklenmiş bir tepe yahut samur saç rengindeki akşam gölgesiyle memlu⁴ bir çukur görüyorum. Ara sıra yüksekte bir yel değirmeninin siyah kolları geriliyor. Sanki garibüddiyar⁵ bir yolcu tarafından hatıra olarak rezk edilmiş⁶ bir salip⁷ işareti.

Alettahmin⁸ her saatte bir kere bir küçük beyaz bina önünde duruyoruz; bir çan, bir düdük ve birkaç memur sesinden mürekkep⁹ mevkıf¹⁰ musıkisi işitiliyor!

Soğuk bir rüzgâr, sonbaharın solgun otlarını ve sarı yapraklarını titretiyordu. Mevsime nispetle müstesna bir

¹ gurup: günbatımı.

² yılankavi: yılan gibi.

³ müstevi: düz.

⁴ memlu: dolu.

⁵ garibüddiyar: bölgenin yabancısı.

⁶ rezk edilmek: dikilmek.

⁷ salip: haç.

⁸ alettahmin: tahminen.

⁹ mürekkep: oluşmuş.

¹⁰ mevkıf: durak, istasyon.

8. MEKTUP: PEŞTE- VİYANA

Can tantanaları, fabrika ısıkları ve nakliyat çatırtıları Çile sokaklarını doldurarak sabahın buğusu içinde Peşte şehri uyanırken Viyana'ya gidecek ilk katarı yetişmek üzere gara gidiyordum... Mevkîfe bir yaralı treni gelmiş, boşanıyordu. Lokomotif dumanları içinde siyahlanmış ve vahşilenmiş amele çehreleri arasında mecruhların kansız, balmumu simaları birer naaş-ı necabet¹ gibi şayan-ı hürmetti.² Bütün bu kahraman bakıyeleri³ işte gözümün önünde yaşıyorlar. Biri gözleri biraz yorgun, mor bir halka içinde çökük, akı bir kefen gibi beyaz ve hadekası⁴ güya bîiştiha-yı nazar;⁵ ağzı bir elem-i mektum⁶ ile kilitlenmiş; sargılı başında yalnız burnu aheste aheste açılıp kapanarak bir eser-i hayat gösteriyor. Öteki -gözünde güya bütün menazır-ı harp⁷ ve kulaklarında sanki hâlâ boruların figanını, topların gürlemesi, süngülerin gıcirtısı, bütün velvele-i vega.⁸ Yarasını kendi üzerine yapışmış bir düşman kalbi gibi biraz gurur ve biraz istiskal⁹ ile taşıyor. Üçüncüsü hemen hemen memnun; bedbaht arkadaşlarının teşkil ettik-

¹ naaş-ı necabet: soylu ceset.

² şayan-ı hürmet: saygıdeğer.

³ bakıye: kalıntı.

⁴ hadeka: gözbebeği.

⁵ bîiştiha-yı nazar: bakmak arzusu olmayan.

⁶ elem-i mektum: gizli hüzn.

⁷ menazır-ı harp: harp manzaraları.

⁸ velvele-i vega: savaş patırtısı.

⁹ istiskal: aşagılama.

Elbe Nehri'ni takip ederek Çehistan'dan¹ Almanya'ya Egirdik. Stettin'den itibaren Hindenburg'un² büyük vatanında idim.

Ooh, Almanya... Bu dört şubeli bir dairedir. Mektep, kışla, fabrika, banka! Bu dört şube birbirine açılır ve birbiri için çalışır ve mecmuunun³ müdürü fendir.

Bu azim memleket iki kaide-i metine⁴ üstünde duruyor: galebe-i askeriye,⁵ galebe-i iktisadiye.⁶ Almanya bir kıtaya tüfenklerini ötekine denklerini diyor; sanayi ile fethettiği yerler eslihası⁷ ile zapt eylediği ticaretgâhlardan ne daha az vâsi⁸ ne daha az kıymettardır; harp toplarının gürleyerek girdiği kıtaya kumaş topları sessizce dâhil olur. Fütuhat-ı saite⁹ ve fütuhat-ı samite:¹⁰ İşte Almanların sermaye-i cehdi¹¹ bu iki maksada masruftur.¹²

¹ Çehistan: Çek ülkesi.

² Paul von Hindenburg (1847-1934): Alman mareşal ve devlet adamıdır. 1925-1934 yılları arasında Almanya'nın ikinci cumhurbaşkanı olarak görev yaptı.

³ mecmuu: tamamı.

⁴ kaide-i metine: sağlam kural.

⁵ galebe-i askeriye: askeri üstünlük.

⁶ galebe-i iktisadiye: ekonomik üstünlük.

⁷ esliha: silahlar.

⁸ vâsi: geniş.

⁹ fütuhat-ı saite: sesli, gürültülü fetihler.

¹⁰ fütuhat-ı samite: sessiz, gürültüsüz fetihler.

¹¹ sermaye-i cehd: çalışma sermayesi.

¹² masruf: harcanmak.

10. MEKTUP: BERLİN

Bütün gece Park Otel'i'nde dinlendikten sonra şimdi büyük şehri gezmeye çıkıyordum. Gümüşî ve eflatun bir sabah içinde Berlin şeffaf bir tabaka-yı sedefle örtülü gibi hiss olunuyordu. Renksiz camları ve beyaz taşları bile rakik¹ ve hafif bir serab-ı elvan² altında biraz hercaileşmiş³ buluyordunuz. Rutubet-i leylin⁴ bakiyesinden⁵ aldığı bir cila-yı kaziple⁶ asfalt parlıyor, ebniye⁷ parlıyordu; parlaklık hakikat-ı belde⁸ üstünde bir nesc-i hayaldi...⁹

-
- ¹ rakik: ince.
² serab-ı elvan: renkli serap.
³ hercaileşmek: bir kararda duramamak, renk değiştirmek.
⁴ rutubet-i leyl: gece rutubeti.
⁵ bakiye: geri kalan, artık.
⁶ cila-yı kazip: yalancı parlaklık.
⁷ ebniye: binalar.
⁸ hakikat-ı belde: beldenin gerçekliği.
⁹ nesc-i hayal: hayal örtüsü.

11. MEKTUP: POTSDAM

Badezzuhur¹ bir otomobil içinde Berlin civarını gezdim. Tiergarten'e girdikten sonra büyük şehrin gulgule-i hayatından² ayrılıyorsunuz: Civar köylerde terakki³ tatlı bir sükût içinde terennüm ediyor.

Berlin; Viyana ve Paris gibi etrafının güzelliği ile şöhret bulmuş bir payitaht değildir. Eğer garbındaki Grunewald Ormanı ile Havel Nehri tayyedilirse⁴ solgun ve yeis-aver⁵ bir çıplaklıkla muhat⁶ kalır.

Grunewald, Havel'i takip ederek Charlottenburg ve Spandau karyelerinden ta Potsdam kurbuna⁷ kadar -meşhur sefaretnamesinde Ahmed Resmî Efendi⁸ araba ile yedi saatlik bir mesafe, diyor- güzel ve zengin çamlarını temdid ediyor.⁹ Ağaçlar arasında câbecâ¹⁰ bir perişani-i ahenkdar¹¹ ile serpilmiş lâklar¹² ve lâkların kenarında sanki bir müsa-

¹ badezzuhur: öğleden sonra.

² gulgule-i hayat: gürültülü hayat.

³ terakki: gelişme.

⁴ tayyedilmek: çıkarılmak.

⁵ yeis-aver: umutsuzluk verici.

⁶ muhat: çevrili.

⁷ kurb: yakınlar.

⁸ Ahmed Resmî Efendi (1700-1783): Osmanlı devlet adamı ve tarihçisi. Viyana elçiliğinden dönüşte, seyahati sırasında gördüklerini anlattığı sefaretnamesi vardır.

⁹ temdid etmek: uzatmak.

¹⁰ câbecâ: yer yer.

¹¹ perişani-i ahenkdar: ahenkli bir dağınıklık.

¹² lâk: göl.

12. MEKTUP: BERLİN'DE HAYAT

“Berlin’de harp hiss olunmuyor” demişlerdi; zannediyordum ki Berlin’de harbi hissetmeyeceğim. Hâlbuki ilk sabah ilk ayak bastığım sokağın hemen bütün pencere-leri bana muharebeyi haykırdı: Pervazlardan taşarak şurada bad-ı mübahat¹ ile kartallarını uçuran, ötede siyah ve beyaz bir şehsüvar-ı hava² gururuyla şahlanan, daha ötede mütehassir³ sineler gibi birbirine sarılan, sallanan, dalgalanan, uzanan, toplanan ve bir saniye mütefekkir durarak bir galeyan-ı mütezaif⁴ tekrar köpüren bayraklar Lehistan cephesindeki son muzafferiyetin⁵ sermesti⁶ idiler. Her bayrak, sokaktan geçenlerin cephe-leri fevkinde, bir münadi-i zaferdi,⁷ zirinde⁸ düşünen başlara asabi hışırtısı ve mütelatım⁹ gölgesi ile tevzi-i ümit ediyordu;¹⁰ her biri sanki cephe-i ebniyeden¹¹ cephe-i harbe selam gönderen birer eldi ve cephe-i harpte muzafferiyeti çağıran bayrakları alkışlamak için çırpınıyordu.

¹ bad-ı mübahat: övgü rüzgârları.

² şehsüvar-ı hava: göğün süvarisi.

³ mütehassir: özlem dolu.

⁴ galeyan-ı mütezaif: kat kat artan coşkunluk.

⁵ muzafferiyet: galibiyet.

⁶ sermest: sarhoş.

⁷ münadi-i zafer: zafer habercisi, tellal.

⁸ zir: alt.

⁹ mütelatım: dalgalanan.

¹⁰ tevzi-i ümit etmek: ümit dağıtmak.

¹¹ cephe-i ebniye: binaların cephesi.

13. MEKTUP: ALMANYA'DA ORDU

“Bir memleketin tarz-ı medeniyetini anlamak ister misiniz? Sınıf-ı mümtazını¹ tahkik ediniz!”² derler ve bu söz tarihin tekzip etmediği³ bir davadır. Bugün Almanya’da şayan-ı dikkat zekâları bilhassa iki daire bel’ ediyor:⁴ kışla ve fabrika. Zengin ve münevver aile çocukları ya mekatib-i askeriyede⁵ yahut fûnun-ı sınaïye⁶ medreselerinde toplanıyorlar. Hâlihazırda fabrikatörlerle zabitan⁷ Almanya’nın sınıf-ı mümtazını teşkil eder ve denebilir ki şimdiki Alman medeniyeti bir medeniyet-i imaliye⁸ ve bir medeniyet-i harbiyedir.⁹ İngiliz filozof-ı meşhuru Herbert Spencer bir kanun-ı içtimai¹⁰ keşfetmişti. Diyordu ki: “Ef-kâr-ı sınaïye ile efkâr-ı askeriye arasında zıddiyet vardır; birinin terakkisi diğerinin tedennisini¹¹ mucip olur.¹² Ve terakki-i medeniyet, terakki-i sanayiden ayırlamayacağına göre pek medeni milletler fezail-i harbiyelerinden¹³ az çok

¹ sınıf-ı mümtaz: seçkin sınıf.

² tahkik etmek: incelemek.

³ tekzip etmek: yalanlamak.

⁴ bel’ etmek: yutmak, içine almak.

⁵ mekatib-i askeriye: askeri okul.

⁶ fûnun-ı sınaïye: sanayi bilimleri.

⁷ zabitan: subaylar.

⁸ medeniyet-i imaliye: üretim medeniyeti.

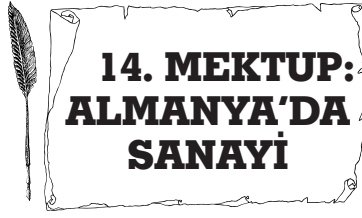
⁹ medeniyet-i harbiye: savaş medeniyeti.

¹⁰ kanun-ı içtimai: toplumsal kanun.

¹¹ tedenni: gerileme.

¹² mucip olmak: yol açmak.

¹³ fezail-i harbiye: savaş yetenekleri.

14. MEKTUP: ALMANYA'DA SANAYİ

Almanya'nın her dairesinde meşiyet-i askeriye¹ hisso-
Alunur. Ordudaki nizam, milletin sunuf-ı sairesinde²
usûl ve intizam namıyla yalnız adını değiştirerek hüküm
sürer. Bu memlekette bir fabrika, denebilir ki, bir sanayi
kışlasıdır. Böyle ahenin³ bir şiraze-i tensik⁴ içinde işleyen
tezgâhlar dünyanın başka hiçbir tarafında göstermedikleri
bir veludiyete⁵ mazhar oluyorlar.⁶ Geçen asrın [XIX. asır]
mebadisinde⁷ -bunu hiçbir Alman inkâr etmez- Alman-
ya hakir ve fakir bir memleketti. On yedinci asırda Otuz
Sene Muharebesi'yle hırpalanmış, on sekizincide dâhili ve
harici sadmelerle⁸ yıpranmış, sulh senelerinde ise ekul ve
müstebid⁹ prenslerin didiklemelerinden bitab düşmüş-
tü. Bu yorgun ve lâgar¹⁰ cemiyet, fazla olarak, tabiatın da
mahrum-ı muavenetiydi.¹¹ Orman mahdut,¹² maden pek
az, liman hiç yok; toprak, kısm-ı azamı itibariyle bahil¹³

¹ meşiyet-i askeriye: askeri irade.

² sunuf-ı saire: değişik sınıflar.

³ ahenin: demirden.

⁴ şiraze-i tensik: düzen şirazesini.

⁵ veludiyet: verimlilik.

⁶ mazhar olmak: ulaşmak.

⁷ mebadî: başlangıç.

⁸ sadme: savaş.

⁹ ekul ve müstebid: obur ve baskıcı.

¹⁰ lâgar: zayıf.

¹¹ mahrum-ı muavenet: yardımdan yoksun.

¹² mahdut: sınırlı.

¹³ bahil: cimri.

A

Ahmed Resmî Efendi 139
Aix-la-chapelle 186
Akdeniz 169
Akkerman Muahedesi 78
Albrecht Dürer 219
Aleksandri 68, 69
Aleksandr Nevsky Kilisesi 36, 37
Alfred de Musset 108
Ali Sabri Bey 88
Almanya 13-15, 18, 19, 78, 83, 101,
102, 107, 114-118, 120-
123, 127, 134-136, 155,
156, 158-162, 166-170,
172-174, 17-185, 188-190,
194, 199, 200, 202-204,
206, 210, 213, 215, 217-
221, 223, 230, 236, 269
Altay 29
Amerika 76, 180, 203, 227
Amerika-yı şimali 203
Annibal 171
Aprilof 44
Arjantin 203
Armand Duval 85
Arnavut 61, 277
arşidük Joseph 285
Art-nouveau 130
Aspern 269
Atilla 279, 283
Atlantik 169

Avar 275

Avrupa 13-19, 21, 27, 43, 50, 77,
78, 79, 83, 85, 90, 96, 126,
128, 129, 168, 215, 217,
235, 238, 249, 252, 258,
263, 273, 283
Avusturya 13, 14, 78, 81, 107, 114,
124, 236, 237, 238, 239,
244, 245, 252, 255, 256,
261-263, 268, 269

Aynaroz 44

B

Bach 132, 223
Bacon 207
Baeyer 180
Bahr-i Hazar 29
Bahr-i Şimal 78
Bahr-i Siyah 78
Balkan 29, 80
Balkan Harbi 80
Balkanlar 27
Beconsfield 74
Beethoven 137, 221
Belgrad 280
Bellevue Şatosu 137
Berlin 17, 21, 58, 74, 80, 88, 115,
123, 125-129, 131, 133,
136, 138, 139, 143, 144,
146, 150-153, 157-159,
161, 164, 232, 240, 262, 276
Berlin'in Hayat-ı İçtimaiyesi 17, 127

- Berlin Tarihi 17, 127
 Berlioz 220
 Besarabya 68, 80, 81
 Beyoğlu 238
 Birinci Guillaume 145, 236
 Bismarck 134, 162, 203, 267
 Bizans 87, 90, 130
 Bizet 220
 Boğdan 68, 69, 70, 73
 Bohemya 132, 233, 234, 235, 236, 263
 Bosna 263, 271
 Boşnak 244
 Bourgogne 168
 Brandebourg 126, 133, 134
 Britanya 158
 Büchner 211, 213, 229
 Buda 278, 281, 282, 283
 Budapeşte 285
 Budha 215
 Budin 281, 282, 283, 284
 Bükreş 17, 47, 54, 56-59, 61, 63-65, 67, 68, 82-85, 87, 88, 89, 91, 94-98, 276
 Bulgar 17, 24-31, 36, 38-42, 44, 47, 49, 50, 71
 Bulgari Oteli 33
 Bulgaristan 13, 14, 23, 26, 27, 29-31, 35, 36, 38-45, 47, 49, 50, 56, 59, 78
 Bunsen 180
 Bunzlau 186
 Burgaz 43
 Büyük Frederick 133, 143, 178, 267
- C
- Calea Victoria 62, 63, 65
- Carnuntum 278
 Carp 77
 Çehistan 115, 124, 199, 235-237
 Çehler 235
 Cermen 83, 147, 239
 Çerni 236
 Champagne 168
 Champs Elysees 65
 Charlemagne 279
 Charlottenburg 138, 139, 186
 Composite 130
- D
- Dacia 275
 Dalmaçya 263
 Demirkapı 278
 Descartes 207
 Dimbovita Nehri 88
 Diocletianus 278
 Divan-ı Nedim 87
 Dorothea 85
 Drava 280
 Dresden 123
 Dul Kadın 256
 Durostorum 278
- E
- Eflâk 54, 68, 69, 70, 73
 Elbe Nehri 115
 Elisabeth 266
 Engerth 219
 Epikuros 207
 Epsom 90
 Esklavonya 263
- F
- Felemenk 78

- Ferdinand 31, 49, 265
 Fichte 210
 Finlandiyalı 275
 Flandra 168
 Fliegende Blätter 163
 Floransa 239
 Földvar 281
 François Charles 265
 François Joseph 236, 262-267
 Fransa 77, 81, 85, 134, 167, 169,
 181, 197, 218, 230, 239
 Fransızca 137
 Franz Schubert 255
 Frederick Guillaume 137
 Frederick Leopold 165
 Frederick Schlegel 226
 Frederick Sokağı 153, 159
 Freiburg 187
 G
 Gabrova 44
 Galiçya 77, 263
 Gartnerstrasse 248, 250-252
 Gellert Dağı 283
 Gluck 178
 Goethe 85, 127, 137, 138, 219,
 223-227
 Gotlar 279
 Graben 248, 249
 Grek 130
 Grunewald 139, 140
 Gül Baba 284, 285
 H
 Habsburg 238, 239, 244, 264, 266
 Hamburg 127
 Hâmid (Abdülhak Hâmid) 24
 Hauptmann 230
 Hauslab 264
 Havel 139, 140, 141
 Haydn 132, 137, 223, 254, 255
 Hazret-i İsa 97
 Hazret-i Yusuf 61
 Hegel 167, 210, 211, 214
 Heinrich Heine 226, 227, 266,
 274
 Herbert Spencer 166
 Hermann Bahr 261
 Hikmet Bey (Ahmet Hikmet
 Müftüoğlu) 285
 Hindenburg 115
 Hindistan 203, 227
 Hint 55, 147
 Hırvatistan 263, 272
 Hoffmann 180, 227
 Hohenzoller 101, 123, 134, 145,
 149
 Höhr 186
 Holbein 219
 Hradschin 236
 Humboldt 180
 Hunlar 279
 Hunyad 280
 I
 İbnü'r-Rüşd 207
 İhtiman 23
 İkinci François 245, 264
 İkinci Frederick 145
 İkinci Joseph 269
 İkinci Philippe 76
 İlliria 263

- İmparatoriçe 256, 266
 İngiliz 78, 110, 158, 166, 168, 180,
 182, 207, 220, 221, 227,
 264
 İngiltere 81, 158, 159, 197
 İonescu 77
 ipek 85, 234
 İran 146, 147, 207
 İslam 207
 İslav 29, 80
 İspanya 76
 İstanbul 11, 13, 61, 62, 78, 99, 112,
 114, 141, 164, 248, 252,
 257-259, 280
 İstanbul Gülü 256, 257, 259, 260
 İsviçre 258
 İtalya 81, 245
 İtalyanca 62, 63
- J
- Jacobi 210
 Japonya 269
 Jena 135, 167, 168, 197
 Johnson (Doktor) 220
 Joseph Suk 236
 Journal de Balkan 65
 Jungman 236
- K
- Kalman 256
 Kaniye 279
 Kant 19, 207-211, 213, 215, 218,
 223
 Karacaahmet 259
 Kararamazan Köyü 53
 Karpalar 99
- Kirchhoff 180
 Kisselev Şosesi 65
 Kladderadatsch 163
 Klopstock 178
 Koch 180
 Königsberg 207
 Kosova 277
 Kostaki Negri 68
 Kotbus 186
 Kotzebue 225
 Krefeld 186
 Kremlin 36
 Krivetz 96, 97
 Kudüs 266
 Kumanlar 275
- L
- La Dame Aux Camelias 87
 Lahovari 77
 Landstrasse 238
 Latin 63, 264
 Lehar 256
 Lehistan 150, 199
 Lehler 29
 Leipzig 127, 129, 135, 191
 Lenau 273
 Les Désenchantés 259
 Lessing 137, 143, 144
 Liebig 180, 201
 Liechtenstein 236
 Lipovan 64, 97, 98
 Liszt 223
 Lobkowicz 236
 Lodomeria 263
 Londra 127, 158
 Longchamp 90

M

Macaristan 13, 14, 78, 99, 103,
104, 244, 245, 263, 268,
272-278, 280-282, 285
Main Deresi 78
Makedonya 57, 277
Manon Lescaut 85
Manş 158, 168
Marcus Aurelius 278
Marghiloman 92
Marguerite Adası 285
Marie Antoinette 239
Marie Therese 239, 264, 265, 283
Marki Des Grilleux 87
Marquis d'Argence 143
Marx Karl 169
Maupertuis 143
Meggendorfer Blätter 163
Mendelssohn 143
Meriç 31
Messel 132
Metternich 238, 264
Missisipi 117
Mittweida 186
Mohaç 279, 280
Moldovya 65
Moleschott 211, 229
Moltke 134, 168
Monbijou Sarayı 137
Mongol 29
Moravya 263
Moskof 36
Mozart 127, 132, 137, 221, 255
Muhayyelat-ı Aziz Efendi 224
Mühlhausen 186
Münich 186

Musevi 74-77, 96, 273, 276, 277
Musset 108, 255

N

Napolyon 31, 50, 171, 197, 269
Nedim 87, 140, 255
Nemçe 244
New York 127
Nietzsche 215-217, 227, 230
Nigâr Hanım 245, 251
Norveçya 230
Novak 236
Novalis 226
Novoye Vremya 80
Nuri Ziya 286

O

Ofen 281, 283
Osmanlı 13, 14, 17, 28, 50, 57, 78,
139, 257, 259, 281
Otel Adlon 131

P

Paisiy 44
Palacký 236
Paris 58, 65, 78, 79, 83, 84, 89,
127, 129, 134, 135, 137,
139, 143, 159, 235, 238,
240, 257
Paris Kongresi 79
Paris Meydanı 137
Paris Muahedesi 79
Park Oteli 125, 281
Peçenek 275
Peşte 17, 95, 104-106, 113, 272,
278, 281, 283, 284

- Picardie 168
 Pierre Fendi 264
 Pierre Geiger 264
 Pierre Loti 259
 Pilgram 264
 Plevne 50, 51
 Polonya 77, 217
 Potsdam 139, 141-144, 147, 148, 153
 Potsdam Meydanı 153
 Prag 235
 Prater 65, 262
 Predeal 99
 Prenses Dolar 256
 Presburg 278
 Prusya 27, 134, 167, 169, 171, 197, 207, 236
 Prut 81
 Purcell 220
 Puszta 273, 274, 277, 282

 R

 Raab 278
 Radetzky 264
 Rafael 219
 Rakoczy Ovası 285
 Rauf Bey 257
 Rauscher 264
 Reichstag 134
 Reine 78
 Reşit Ayaz Bey 83, 94
 Rieger (Doktor) 236
 Ring 248, 268
 Rodenberg 127
 roman 230
 Romanya 13, 14, 53, 54, 57, 59, 62, 68, 73-81, 88, 90, 92, 93, 203
 Romen 17, 77, 84, 85, 88
 Röntgen 180
 Rudas Fürodovaros 283
 Rudolph 266, 267
 Rugilas 279
 Rum 71, 87
 Rus 44, 63, 64, 76, 77, 81, 90, 103, 110, 235
 Rusçuk 53
 Rus Kazakları 110
 Russophil 49
 Rusya 64, 73, 78, 80, 81, 96, 203, 225
 Ruthene 277

 S

 Sadowa 135, 235
 Sadowa Muharebesi 235
 Safarik 236
 Sahra 24
 Saksonya 145
 Salâh Cimcoz 141
 Salih Keramet 286
 Santa Lucia Muharebesi 264
 Satı Bey 45
 Schelling 210
 Schiller 127, 167, 219
 Schlüter 132
 Schopenhauer 213-217
 Schubert 223, 255, 256
 Schwarzenberg 236, 265
 Sedan 135
 Seine 89
 Selim Sırrı Bey (Tarcan) 35

- Semmering 114
 Shakespeare 80
 Sibirya 97
 Silistre 278
 Şimal Denizi 158
 Simplizissimus 163
 Sinaia 98, 99
 Sırbistan 78, 79, 100-103
 Sırp 29, 277
 Skobelev 235
 Slaveykov (İslaviyef) 38
 Slavonya 272
 Smetana 236
 Sobranya 36
 Sofya 14, 17, 23, 31-36, 47, 59, 276
 Spandau 139, 236
 Spree 89
 Stambulov 30
 Stephan Kilisesi 252
 Stettin 115
 Strauss (Johann Strauss) 132, 211, 223, 255
 Stuttgart 127
 Suderman 230
 Süleyman-ı Kanuni 280, 284
 Sultan Mecid (Abdülmecid) 98
 Szegeed 273

 T
 Taksim 249
 Tasvir-i Efkâr 13-16, 21, 35, 46, 56, 67, 81, 94, 104, 114, 124, 138, 149, 165, 176, 193, 205, 218, 231, 237, 246, 260
 Temeşvar 278
 Thames Nehri 158
 Tieck 230
 Tiergarten 129, 133-135, 137, 138, 139
 Tiryaki Hasan Paşa 285
 Tisa 282
 Tirnova 45
 Transilvanya 68, 80, 81, 99, 263, 272, 280
 Trentina 263
 Trieste 263
 Tuna 31, 53, 68, 77-80, 88, 95, 96, 238, 278, 279, 281-283, 285
 Tünel 249
 Türk 13, 17, 45, 53, 61-63, 148, 238, 245, 257, 259, 275, 280
 Türkiye 35

 U
 Ulah 57, 61, 65, 68-73, 76, 83
 Unter den linden 153
 Uruguay 203
 Uygur 29

 V
 Valois 85
 Vandal 275, 279
 Varadin 279
 Varna 43
 Varnhagen 225
 Vazof 38
 Venedik 239
 Versaille 143

Victor Hugo 220

Viyana 17, 21, 57, 65, 78, 88, 105,
106, 113, 114, 124, 139,
232, 237, 238, 239, 240,
241, 243, 245, 247, 249-
254, 256, 257, 261-263,
267, 268, 270, 272, 278,
286

Volga 29, 117

Voltaire 127, 143, 144, 214

Von Schillendorf 169

W

Wadington 74

Wagner 132, 137, 157, 221-223, 228

Wallenstein 236

Waterloo 197

Watteau 255

Werther 168, 215

Wilhelm Schlegel 226

Y

Yahudi 74, 76, 77, 143, 276

Yavuz (Sultan Selim) 280

Yedikule 114

Yunan 206, 223, 225, 227, 264

Z

Zend Avesta 207, 208

Zerdüşt 207

Ziştov 45